

Autorizacija intervjua Glasu Koncila

INTERVJU - Prof. Stipo Pilić o novim dokumentima o jasenovačkome logoru

„Ovo sramotno ismijavanje holokausta mora sada prestati“, članak australskog novinara Davida Goldmana, koji se bavi razotkrivanjem nacističkih simpatizera i neonacista, objavljen nedavno u "Jerusalem postu", uzburkao je hrvatsku javnost i ponovno potaknuo raspravu o problematici jasenovačkoga logora. U članku je žestoko kritizirana tvrdnja dr. Ive Goldsteina iznesena u emisiji HTV-a „Nedjeljom u 2“ u lipnju 2018. da je "u travnju 1945. Hitler u Jasenovac poslao nekoliko posebnih strojeva", tzv. "drobilica kostiju", kojima su usitnjavane kosti leševa u cilju prikrivanja zločina i stvarnog broja žrtava, što prema Goldmanu "pridonosi širenju skepse prema holokaustu". Tim povodom zamolili smo za razgovor povjesničara Stipu Pilića, koji je ove godine u suautorstvu s mr. sc. Blankom Matković, koja je nedavno doktorirala na Odsjeku za političke znanosti i međunarodne studije Sveučilišta Warwick u Velikoj Britaniji objavio knjigu: "*Jasenovac i poslijeratni jasenovački logori geostrateška točka velikosrpske politike i propagandni pokretač njezina širenja prema zapadu*" kao šestu knjigu u nakladi Hrvatske družbe povjesničara „Dr. Rudolf Horvat“ iz Zagreba i prvu knjigu iz serije Jasenovac.

Revizionizam je životna snaga povijesne znanosti

G. Piliću, dugi se niz godina bavite jasenovačkim logorom, pa nam na početku samo ukratko recite koliko je, prema Vašim istraživanjima domaćih i inozemnih arhiva, utemeljena teza o "drobilici kostiju" 1945. u Jasenovcu, što je povod našem razgovoru?

PILIĆ: Teza Ive Goldsteina o „drobilici“ i drobljenju kostiju u Jasenovcu na samom kraju rata još je jedna od izmišljotina u pokušajima održavanja velikosrpskoga jasenovačkoga mita, mitomanije i mitologizacije. Kako je tu tezu izostavio iz svoje najnovije knjige: "Jasenovac" u izdanju "Frakture" logično bi bilo očekivati da se Goldstein te teze i ostavio. No u svojim posljednjim istupima on tu tezu sada pokušava provući kroz nacističku „Akciju 1005“ koja nije do kraja provedena ni u nacističkim logorima, a još je manje moguće da je o njoj došla i informacija ustašama u Jasenovcu, jer je bila stroga tajna.

Nakon što su odbačeni iskazi o bacanju logoraša u rijeku Savu zbog pontonskog mosta između Stare i Bosanske Gradiške, ostalo je navodno vađenje mrtvih iz grobova i njihovo paljenje na nekakvim željeznim traverznama. Moguće je da je bilo i takvih aktivnosti, ali to je teško jer su saveznička bombardiranja Jasenovca trajala i prema Izvješćima Ministarstva oružanih snaga NDH i svjedočanstvima do 13. travnja 1945. U tim i takvim okolnostima vaditi već ukopane leševe i paliti ih nije baš i logično s obzirom na situaciju i pogotovo na njihov tobožnji broj koji bi bio na tisuće. Sve je to dio Goldsteinove znanstvene fantastike koju naravno ne može dokazati, jer je paljenje ljudskih tijela posebno složeno što sam mogao ispitati preko djelatnika Krematorija u Zagrebu. Oni su naveli kako je za paljenje samo jednoga čovjeka potrebno u posebnim zatvorenim uvjetima i na temperaturi iznad 1000 stupnjeva najmanje 90 minuta, što broj mogućih spaljenih leševa u Jasenovcu svodi opet na vrlo mali broj. I naravno poslije paljenja uvijek ostaju kao dokaz kosti.

Ali paljenja leševa bilo je na jasenovačkom području, točnije i konkretnije na grobištu Kurjakana između Novske i Kozarice o čemu su objavili najtemeljitiji istraživači žrtava na području Novske Alojz Buljan i Franjo Horvat u djelu: "Prešućene novljanske žrtve" na str. 1028.-1032. Oni u toj knjizi daju svjedočanstvo o paljenju leševa na tim grobištima ali krajem srpnja ili početkom kolovoza 1945, a svoje svjedočanstvo o svemu dala je između ostalih i

majka današnjeg ravnatelja JUSP Jasenovac.

Vaša i dr. Matković najnovija knjiga na 640 stranica obiluje novim otkrićima, no, ne bojite li se da ćete unatoč njezinoj dokumentiranosti biti proglašeni "povijesnim revizionistima", "NDH nostalgijarima", "ustašofilima" i sl., kako je to uobičajeno u hrvatskoj prevladavajućoj političko-medijskoj javnosti?

PILIĆ: Dobar dio hrvatskih povjesničara ne bavi se poviješću nego politikom i propagandom pa nas u skladu s tim ne može ni iznenaditi etiketiranje, diskvalificiranje, identificiranje, lociranje, uhićivanje i na kraju, ako budemo imali sreće, uklanjanje iz onoga što se u Hrvatskoj zove javnost. Što se tiče povijesnog revizionizma njega se još manje bojimo imajući pred očima citat Jamesa M. McPhersona: „Revizionizam je životna snaga povijesne znanosti. Povijest je kontinuirani dijalog između sadašnjosti i prošlosti. Interpretacije prošlosti podliježu promjenama u skladu s novim dokazima... Beskrajna potraga povjesničara za razumijevanjem prošlosti, odnosno revizionizam, jest ono što povijest čini vitalnom i svrhovitom. Bez povjesničara revizionista koji se bave istraživanjem novih izvora i postavljanju nova pitanja ostali bismo zatočeni u zamkama stereotipa”.

Saponifikacija omogućuje i olakšava identifikacijski postupak, ali i svaka pa i povijesna istraživanja!

Nakon drobljenja kostiju i spaljivanja leševa dr. Goldstein je "izvukao" saponifikaciju kao razlog zbog kojega iskapanja u cilju utvrđivanja barem približnoga broja žrtava nemaju smisla. Koje je Vaše mišljenje o tome?

PILIĆ: Nova je Goldsteinova verzija kako je nemoguće pronaći leševe zbog saponifikacije koja je navodno sve uništila njegovo je novo posrnuće. Njega najbolje demantira "Hrvatska enciklopedija", koja o truljenju ljudskoga tijela uz ostalo doslovce kaže: "Saponifikacija (lat. saponificatio) nastaje kada se leš nalazi u vlažnom mediju uz smanjen pristup ili potpun nedostatak kisika. Tada se masno tkivo razlaže na glicerol i masne kiseline, a ove se zatim pretvaraju u amorfnu sapunastu masu (sapuni su soli masnih kiselina) koja prožima leš i sprječava razvoj truležnih promjena. Sudskomedicinska važnost mumifikacije i saponifikacije u tome je što tako promijenjen leš ostaje vrlo dugo očuvan i na taj način omogućuje ili olakšava identifikacijski postupak". Dakle ono čime nam Goldstein pokušava zaustaviti daljnje ekshumacije i detaljnija istraživanja ovdje se na najjednostavniji način svakome predočuje kao kemijski proces koji pomaže pri boljoj i većoj identifikaciji i kvalitetnijim antropološkim, kriminalističkim, penološkim i posebno povijesnim istraživanjima.

Konspirativno stvaranje povijesne znanosti

Mr. Matković i Vi dokumentirano raspravljate o istraživanju demografskih gubitaka i manipuliranju brojem jasenovačkih žrtava, u čemu je svakako istaknuta i intrigantna uloga Josipa Broza Tita i Srpske pravoslavne crkve, pa nam recite nešto o tome.

PILIĆ: Uloga Josipa Broza Tita u svim tim manipulacijama i dogovorima je nevidljiva i govori o tome kako je konspirativno stvarana znanost u bivšoj komunističkoj Jugoslaviji. Naravno da je sve što se tiče pitanja broja logoraša u Jasenovcu od početka pod dirigentskom palicom Josipa Broza, od onoga broja od 10.000 drugova u logoru Jasenovac do brojki od 700.000 (najčešća brojka), u Vojnoj odnosno 600.000 u Enciklopediji Jugoslavije, gdje je ta brojka unesena upravo po Titovoj zapovijedi odozgo preko Titovog kurira i znanstvenog vrhovnika i poslušnika Krleže. Dakle nema ništa što se u bivšoj državi događalo a da to nije znao najveći sin jugoslavenskih naroda, pa ni u i o Jasenovcu.

Već po nastanku NDH veći dio svećenstva i biskupa SPC-a odlazi s njezinog područja i ne vraća se tijekom cijeloga rata (što se dogodilo i za Domovinskog rata), dio ih strada, a najmanji ih je dio ostao sa svojim stadom i narodom. Nema uopće nikakve sumnje da je odmah početkom NDH bilo stradanja srpskog stanovništva na razne načine, ali kreativnost koju je pokazala SPC u stvaranju brojki žrtava ostala je neponovljiva. Stoga je Memorandum koji njemačkim upraviteljima na prostoru Srbije upućuje episkop Valerijan primjer kreativnosti SPC-a u izmišljanju brojki i stvaranju prvo mita o žrtvama Srba u Drugom svjetskom ratu, a potom i jasenovačkoga mita. Tako je od prvog upućenog Memoranduma iz srpnja 1941. sa 100.000 žrtava ta brojka do veljače 1942. otišla na 600.000.

U jasenovačkome logoru dosada je ekshumirano 725 žrtava

In medias res - nakon svih poslijeratnih svjedočenja logoraša o lokacijama masovnih grobišta, izviđanja i posjeta raznih komisija, snimanja iz zraka i iskapanja, koliko je do danas točno iskopano posmrtnih ostataka?

PILIĆ: Kada se uzima u obzir samo područje Jasenovca s Ušticom i Gradinom broj do sada pouzdano ekshumiranih je 725. Ekshumacije su rađene 1946. i u Staroj Gradiški i tu je prema pisanim dokumentima ekshumirano 2.570 žrtava, dok tadašnji istražitelji prema Saopćenju Zemaljske komisije za istraživanje zločina okupatora i njihovih pomagača br. 39. tvrde kako se na području Logora V. nalazi još 3.000 žrtava. Dok se ekshumirane žrtve za područje oko Jasenovca odnose vjerojatno i ratne i poslijeratne žrtve, dotle se ekshumirani ljudski ostaci u i oko Stare Gradiške mogu odnositi i na umrle i stradale prije Drugoga svjetskoga rata, tijekom, ali i poslije njega za što smo u knjizi naveli dovoljno argumenata. Naravno da ekshumacijama na tim lokalitetima treba dodati i ostale kao što su: Krapje, Bročice, Mlaka, Jablanac, Bodegraj, Lađevac, Novska i druga. I ne samo ona vezana uz ratne logore, nego i ona vezana uz poslijeratne logore i stratišta koji su djelovali i funkcionirali znatno dulje nego su djelovali ratni logori.

Vjerodostojnost sadašnjeg Poimeničnog popisa žrtava jasenovačkog logora JUSP Jasenovac bila je upitna od njegove pojave, posebno od početka povećavanja broja žrtava i napokon od „miksanja“ g. 2015. kada je s popisa naglo uklonjeno više od 15.000 dotadašnjih žrtava, a na njega umetnuto više od 15.000 novih žrtava.

"Kada se uzima u obzir samo područje Jasenovca s Ušticom i Gradinom broj do sada pouzdano ekshumiranih je 725."

Na Poimeničnom popisu više od 90% krivotvorenih imena?

U tom kontekstu, naprosto se nameće tema o vjerodostojnosti sadašnjeg Poimeničnog popisa žrtva jasenovačkoga logora JUSUP-a Jasenovac, za kojega su brojni znanstvenici, među njima dr. Nikola Banić i dr. Mladen Kojić u preko 150 analitičkih članaka, dokazali tisuće krivotvorenih, neutemeljenih, izmanipuliranih i izmišljenih žrtava. Kako objašnjavate da sva (do)sadašnja mjerodavna ministarstava šuteći prelaze preko toga?

PILIĆ: Vjerodostojnost sadašnjeg Poimeničnog popisa žrtava jasenovačkog logora JUSP Jasenovac bila je upitna od njegove pojave, posebno od početka povećavanja broja žrtava i napokon od „miksanja“ g. 2015. kada je s popisa naglo uklonjeno više od 15.000 dotadašnjih žrtava, a na njega umetnuto više od 15.000 novih žrtava. Kako su neke od žrtava uklonjenih s tog popisa neupitno postojale i neupitno likvidirane u jasenovačkim logorima djelatnici JUSP Jasenovac do danas nisu objasnili kriterije uklanjanja i umetanja novih žrtava, a izvlače se navodnim duplikatima i nejasnoćama koje su željeli ukloniti. To „miksanje“ 2015. pokazalo je

kako JUSP Jasenovac ima pouzdan bazen iz kojega po potrebi na popis ubacuje nove žrtve, osim što su to zahtjevi potomaka stradalnika. Ti bazeni vjerojatno nisu u Republici Hrvatskoj, a po svoj su prilici u Republici Srbiji, odnosno u Beogradu. Tamo je između 1992. i 1997. objavljen popis svih žrtava na temelju popisa Saveznog zavoda za statistiku iz 1964. koji je do tada bio pod embargom. Popis koji je nastao u vrijeme agresije na hrvatski narod i Republiku Hrvatsku između 1991. i 1998. uzimati zdravo za gotovo i bez provjere neozbiljno je i od pojedinaca i amatera, a kamoli institucija. Kada ste spomenuli g. Banića, svakako je značajan i njegov rad s prof. dr. Nevenom Elezovićem u kojem su prema elementima teorije vjerojatnosti dokazali kako je na popisu više od 90% krivotvorenih imena, pa je prema tome prema teoriji vjerojatnosti taj popis u potpunosti krivotvorina. O tome kako sva ministarstva o svemu tome šute mi imamo cijelo poglavlje u našoj knjizi. Uz put smo javno na sve načine pokušali razbiti njihove barikade i bedeme, ali nije nam to za sada pošlo za rukom.

Poslijeratni logor, stratišta i grobišta u Jasenovcu

Dokumenti i svjedočenja o poslijeratnom postojanju jasenovačkoga logora redovito nailaze umjesto na smirenu raspravu o njihovoj utemeljenosti na politikantske optužbe, pa barem ukratko podsjetite čitatelje na te vrijedne podatke.

PILIĆ: Ime i prezime upravitelja poslijeratnog logora Jasenovac Anatolija Avramova naveli smo već i u našem izvornom znanstvenom članku objavljenom 2014., kao i svjedočenje logoraša Ivana Križanovića i njegovih „osam veličanstvenih“ koji u kolovozu 1946. bježe iz logora s prostora Logora III-C, dakle središnjeg ratnog logora Jasenovac, gdje su bili smješteni. Također i sina solunskog dragovoljca Đuru Lavrnju koji je u lipnju 1946. završio u logoru/zavodu za prisilni rada Jasenovac na svega tri mjeseca. Tu je i Antun Ajnfrid koji još u studenom 1945. bježi iz tog logora i kojem se ne zna daljnja sudbina. Pred vratima logora ubijen je od stražara i domaći jasenovački Srbin, inače mjesni čuvar svinja Vladimir Trivunčić. Tamo su ubijeni i predratni i ratni oružnici, te jedno vrijeme i zatočenici ratnog jasenovačkog logora Marko Radić i Josip Batarelo. Za ovoga drugoga postoji dokument o puštanju iz ustaškog jasenovačkog logora, a za prvoga i više dokumenata o likvidaciji u Jasenovcu, ali se ipak i dalje oba nalaze na falsificiranom Poimeničnom popisu JUSP Jasenovac. Upravo to i jeste bio, a i ostao glavni problem „službene“ hrvatske historiografije koja se ne može pomiriti s dokumentima partijskih i državnih jugoslavenskih komunističkih vlasti da su na tom području imali i poslije rata i logor i stratišta i poslijeratna grobišta.

Svjedok Osuđenik i logoraš u Jablancu iz g. 1958. - brat Budimira Lončara

Opišite nam barem neke od, nije pretjerano reći, "historiografskih bomba" u knjizi - dokumente koji govore o postojanju logora i logorskih radilišta sve do 60-tih godina prošloga stoljeća!

PILIĆ: Kada su u pitanju logori i njihovo postojanje, djelovanje i funkcioniranje utvrdili smo da su na području Jasenovca postojale dvije osnovne vrste logora: logori za ratne zarobljenike, zarobljene vojnike drugih država, i logori za osuđenike, zarobljene i osuđene domaće stanovnike, vojnike i civile kao suradnike okupatora. Već 1945. središnji logor, odnosno administrativno središte svih domaćih osuđenika je logor/zatvor Stara Gradiška, kao što je to tijekom rata bio Logor III-C Jasenovac. Iz toga su logora u daljnjem vremenu osuđenici raspoređivani na poslove, radne logore, osuđenička radilišta po cijeloj Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Objavljene fotografije kustosa JUSP-a Jasenovac Đorđa Mihovilovića ne govore samo o ratnom logoru, dapače govore više o poratnoj situaciji i logorima. Mi smo u knjizi ukazali na

one fotografije koje upućuju na postojanje logora u i oko Mlake i Jablanca, a uskoro ćemo dati i neke dokumente koji potvrđuju te fotografije i postojanje logora/zatvora tada i na tim prostorima. Logori/zatvori stalno ili povremeno na tom su području postojali do početka 1960.-ih godina kada će sve zemljište oko Jablanca i Mlake biti predano poljoprivrednoj zadruzi Jasenovac. Tako se npr. od 24. rujna 1956. do 29. rujna 1958. u Jablancu na „čuvanju drva, lovne kuće i brodova na obali Save na sidrištu" kao čuvar lovišta i slobodnjak nalazi Šime Lončar, sin Ivana Lončara i brat danas još živog poznatijeg jugoslavenskog diplomate Budimira/Budislava Lončara, što govori o kontinuitetu tih logora/zatvora i onome što su u njima radili osuđenici. A prema usmenim iskazima žitelja Jasenovačke Posavine u to je lovište često dolazio i stariji sin Josipa Broza Žarko.

Također smo na osnovu dokumenata utvrdili da je najkasnije poslije veljače 1946. Logor III-C Jasenovac pod nadzorom Ministarstva unutarnjih poslova, dok je do tada bio pod nadzorom Ministarstva industrije i rudarstva. Na temelju dostupnih dokumenata utvrdili smo kretanja broja osuđenika u logoru/zatvoru Stara Gradiška od 1946. do 1950. kao i kretanje broja umrlih u istom logoru od 1945. do 1952. prema dostupnoj logorskoj/zatvorskoj dokumentaciji. Ti brojevi ne moraju biti posve točni, ali upućuju da se ipak vodila administracija i o tome.

Pronađeni su elaborati o zatvaranja logora g. 1964.

Također smo pronašli elaborate koji su napravljeni u svrhu zatvaranja toga logora/zatvora poslije 1964. od čega se odustalo zbog poznatog sukoba 1966. dva prva čovjeka i njihovih ljudi tadašnje Jugoslavije, te je isti zatvoren tek operacijom Bljesak, a danas posve zapušten i prepušten propadanju kao nekadašnji Logor III-C Jasenovac, iako je spomenik I. kategorije. U samom Jasenovcu postojao je u kontinuitetu od 1945. do 1963. najmanje jedan logor/zatvor gdje su zatvorenici/osuđenici radili na raznim poslovima i po svojoj prilici i kasnije 1964./65. na izgradnji samoga spomenika „Kameni cvijet" Nije isključeno postojanje logora/zatvora u Jasenovcu za osuđenike čak do 1973. sve do uklanjanja pontonskoga mosta na Savi.

Vaša će znanstvena otkrića zasigurno privući pozornost ne samo znanstvene javnosti, pa možete li otkriti razloge zbog kojih ste se upustili u tu svojevrsnu avanturu?

PILIĆ: Kada smo počinjali rad na ovoj knjizi nismo ni približno vidjeli njezin opseg i rezultate do kojih smo došli što je avantura slobodnog uma i duha i svakog istraživanja kao takvoga. Naša je knjiga samo jedno od viđenja sve složenosti Jasenovca i jasenovačkih logora. Dajemo je na uvid, kritiku i pretres hrvatskoj znanosti i javnosti, te kao poticaj za daljnja dublja i detaljnija istraživanja uvjereni da će dati barem tračak svjetla u našoj tumornoj prošlosti i povijesti i uputiti na put traženja istine buduće hrvatske mlade generacije u slobodi koju im ostavljamo za reviziju naših pogreški i pristupa. Zato ih pozivamo da postanu i budu revizionisti, jer to nije ni peh, ni grijeh, to je uvod u povijest i nužnost svih povijesnih istraživanja. Vrijedi to i za temu Jasenovca, kao i svaku drugu povijesnu temu, ali i svaki drugi posao.